

TANNARX TUSHUNCHASI, UNING TARKIBI VA KORXONA IQTISODIYOTIDAGI AHAMIYATI

Djumayeva Go'zal

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti o'qtuvchisi

Amanbayev Hasan

Begimov Diyorbek

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabalari

Annotatsiya: Ushbu maqola mahsulot tannarxi tushunchasi, uning tarkibi va korxona iqtisodiyotidagi ahamiyatini yoritadi. Mahsulot tannarxi — bu korxonaning mahsulot ishlab chiqarish va sotish jarayonida sarflagan jami xarajatlarini ifodalaydi. Maqolada tannarxning asosiy elementlari: xomashyo, mehnat xarajatlari va umumiy ishlab chiqarish xarajatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, tannarxni boshqarish va optimallashtirish yo'llari ham ko'rib chiqiladi. Tannarx buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobot tizimi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, korxonaning samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Kalit so'zlar : Mahsulot tannarxi, Xarajat, Bevosita xarajatlar, Bilvosita xarajatlar, Xomashyo, Mehnat xarajatlari, Umumiy ishlab chiqarish xarajatlari, Buxgalteriya hisobi, Moliyaviy hisobot, Tannarxni optimallashtirish, Samaradorlik, Raqobatbardoshlik, Boshqaruv

Abstract: This article explores the concept of product cost, its components, and significance in enterprise economics. Product cost represents the total expenses incurred by a firm in producing and selling its goods. The article analyzes the main elements of product cost: raw materials, labor costs, and manufacturing overheads. It also examines methods for managing and optimizing costs. Product cost is closely linked to cost accounting and financial reporting systems, playing a crucial role in enhancing the efficiency of the enterprise.

Kirish

Mahsulot tannarxi — bu korxonaning mahsulot ishlab chiqarish, sotish yoki xizmat ko'rsatish uchun sarflagan jami xarajatlarning pul shaklida ifodalanishi bo'lib, iqtisodiy

samaradorlikni baholashda muhim ko'rsatkich hisoblanadi. Tannarx ishlab chiqarish va sotish jarayonida bevosita (xomashyo, materiallar, mehnat) va bilvosita (boshqaruv, amortizatsiya va xizmat xarajatlari) sarf-harajatlarni o'z ichiga oladi. Mahsulot tannarxini to'g'ri aniqlash va boshqarish korxona samaradorligini oshirishga, xarajatlarni kamaytirishga va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi

Asosiy qisim

Mahsulot tannarxi — bu korxonaning mahsulot ishlab chiqarish va sotish jarayonida sarflagan jami xarajatlarini pul ko'rinishida ifodalovchi iqtisodiy ko'rsatkich bo'lib, u korxona iqtisodiyoti va moliyaviy boshqaruvi uchun markaziy ahamiyatga ega. Tannarx nazariyasi va amaliyoti korxonalarda resurslardan samarali foydalanish, xarajatlarni boshqarish, narx siyosatini belgilash va raqobatbardoshlikni ta'minlash uchun zarur bo'lgan nazariy va amaliy bilimlarni jamlaydi. Mahsulot tannarxi ikki asosiy turga bo'linadi: bevosita va bilvosita xarajatlar. Bevosita xarajatlar mahsulot ishlab chiqarishga to'g'ridan-to'g'ri bog'liq bo'lib, xomashyo, materiallar va ishchi kuchi xarajatlarini o'z ichiga oladi. Bilvosita xarajatlar esa umumiy ishlab chiqarish, boshqaruv va xizmat ko'rsatish xarajatlarini o'z ichiga olib, ishlab chiqarish jarayonini qo'llab-quvvatlaydi. Ushbu ajratish korxonaning tannarxini aniq belgilash va xarajatlarni boshqarishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tannarxni to'g'ri aniqlash mahsulot narxini belgilashda, foyda va rentabellikni oshirishda hamda korxona barqarorligini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bevosita va bilvosita xarajatlar tahlili orqali korxona rahbariyati ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, ortiqcha xarajatlarni kamaytirish va resurslardan oqilona foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladi. Tannarx bilan bog'liq buxgalteriya hisobi ichki qaror qabul qilish uchun zarur axborotlarni taqdim etsa, moliyaviy hisobot esa tashqi foydalanuvchilarga korxonaning moliyaviy holatini ko'rsatadi.

Mahsulot tannarxi tizimi bir qator metodlar yordamida aniqlanadi. Oddiy (standart) metod bevosita va bilvosita xarajatlarning yig'indisi sifatida tannarxni hisoblaydi. Faoliyatga asoslangan (ABC) metod esa xarajatlarni har bir ishlab chiqarish faoliyati bo'yicha tahlil qilib mahsulotlarga taqsimlaydi, bu esa tannarxni aniqroq va samaraliroq hisoblash imkonini beradi. Hayotiy siklga asoslangan metod esa mahsulot yoki xizmatning

butun hayotiy davrini e'tiborga olib, tannarxni belgilaydi va uzoq muddatli rejalashtirishda qo'llaniladi.

Mahsulot tannarxini boshqarish va optimallashtirish korxona raqobatbardoshligini oshirishda strategik ahamiyatga ega. Xarajatlarni tahlil qilish orqali ortiqcha sarf-harajatlar aniqlanadi, samaradorlikni oshirish yo'llari ishlab chiqiladi, texnologik modernizatsiya va resurslarni optimal taqsimlash orqali tannarx kamaytiriladi. Shuningdek, ichki boshqaruv tizimini takomillashtirish, raqamli hisob-kitob tizimlarini joriy etish orqali xarajatlarni real vaqt rejimida nazorat qilish mumkin bo'ladi.

Mahsulot tannarxi korxona uchun nafaqat iqtisodiy ko'rsatkich, balki strategik qaror qabul qilish vositasidir. U narx siyosatini belgilash, rentabellikni oshirish va resurslardan samarali foydalanish imkonini beradi. Tannarxni optimallashtirish orqali korxona ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, xarajatlarni kamaytiradi va raqobatbardosh mahsulot yaratadi. Shu bilan birga, tannarx buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobot tizimi bilan uzviy bog'liq bo'lib, ichki va tashqi foydalanuvchilar uchun to'liq axborot bazasini yaratadi.

Mahsulot tannarxi korxona iqtisodiyoti va moliyaviy boshqaruvi uchun muhim vosita bo'lib, u nafaqat ishlab chiqarish xarajatlarini aniqlash va tahlil qilish, balki korxona samaradorligini oshirish va barqarorligini ta'minlashda asosiy omildir. Tannarx nazariyasi va amaliyoti yordamida korxona rahbariyati resurslardan oqilona foydalanadi, xarajatlarni nazorat qiladi va bozor sharoitida raqobatbardosh mahsulot yaratadi.

Xulosa

Mahsulot tannarxi korxona iqtisodiyoti va moliyaviy boshqaruvi uchun markaziy ahamiyatga ega bo'lgan ko'rsatkich hisoblanadi. U ishlab chiqarish jarayonida sarflangan bevosita va bilvosita xarajatlarni o'z ichiga oladi va korxona rahbariyati uchun xarajatlarni nazorat qilish, samaradorlikni oshirish hamda narx siyosatini belgilashda muhim vosita hisoblanadi. Tannarxni aniqlash va boshqarish orqali korxona resurslardan samarali foydalanadi, ortiqcha xarajatlarni kamaytiradi va raqobatbardosh mahsulot yaratadi.

Buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobot tizimi mahsulot tannarxining aniqligini ta'minlaydi, ichki va tashqi foydalanuvchilar uchun aniq va to'liq ma'lumot bazasini yaratadi. Tannarxni optimallashtirish strategik qaror qabul qilish jarayonini

qo‘llab-quvvatlaydi, foyda va rentabellikni oshiradi, shuningdek, korxona barqarorligini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, mahsulot tannarxi korxonaning raqobatbardoshligini oshirish va bozor sharoitida samarali faoliyat yuritishini ta’minlaydigan muhim vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Toshnazarov S.N. Mahsulot tannarxi va uning korxona iqtisodiyotidagi ahamiyati. Samarqand Iqtisodiyot va Servis Instituti, 2018. – 120 b.
2. Hasanov B.A. Boshqaruv hisobi va tannarx nazariyasi. Toshkent: “Iqtisodiyot” nashriyoti, 2005. – 250 b.
3. Yashil-Iqtisodiyot-Taraqqiyot. Mahsulot tannarxi va optimallashtirish metodlari. Onlayn jurnal, 2022. – <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
4. Soff.uz. Tannarxning mohiyati va shakllanish xususiyatlari. 2021. – <https://soff.uz>